

עיון

הרצון הטוב

קארל לוטוס בקר (1873-1945) היה היסטוריון אמריקאי שהייתה לעוסק ביתס שבין הביטוס הפילוסופי לזכויות האדם וזכויות המהפכה האמריקאית. תוך כדי גיבוי תחום מסויים של תקופת ההשכלה, ובעיקר המחשבה האירופית של המאה ה-18. באי-חור של לפחות שלושים שנה ראה אור בתרגום לעברית ספרו הקריאה-של-מעלה בהגות המאה השמונה-עשרה.

בפתח הפרק הראשון מובאה מגיחה, האומרת כי "האמונות התפלות, כמוהן כי הרבה שניווטו אחרים, מקפחות את כוחן כקלות רבה כשאין הן מחנפות ליוהרתנו אלא מפריעות לה". בהמשך מציג קארל בקר את המינוח של הנצרות המסורתית ועידן ההשכלה החילונית, כפי שהוא נראה בעיניו. הנחת היסוד שלו היא, שההיסטוריה האנושית היא תהליך המתקרב בדרגה לפימוש ערכי הטוב. עד כדי כך, שהוא תומך במהפכה הרוסית כצעד של קירוב אותו טוב (כערך הומאני-שיווני-דמוקרטי) לעולמנו. לעומת מעלתו של ה-ספר, שהיא פשטותו, מצער לראות כי פשטות זו מסתרבלת בתרגומה לעברית בידי אהרון אלמיר - סירבול שאינו לצר רך. אלא שאמיר אינו מצליח לפגום ב-חוויה, שבכוחה לעורר מחשבות והגיגים רבים בלב כל קורא.

שאלות

פגימשהו

לפני קרוב לעשרים שנה ראה אור בפא-ריס ספר פורנוגרפי מדהים ומרתק בשם סיפוריה של אן, שמחברו אנונימי. לדעת רבים נמנה המחבר על חברי האקדמיה הצרפתית של בני-האלמוות, אותה אקדמיה שסירבה לקבל לשורותיה את אמיל ז'דה ורבים אחרים, נודעים ודגולים. והנה בשנים האחרונות ראו אור שלושה ספרים: קונצ'רטו לנער צורם ותיזמורת, דופקים ובאחרונה קובץ שיריסיפורי בשם שטים פשוטים. שפוררו את יצר הבל-שות של כותב שורות אלה. בעזרת גרא-פולוג הוא גילה את שמו של הסופר והפרופסור-לספרות, המסתתר בעזרת שם העט: ריקי קלר. אותו פרופסור סופר ביקש בכל לשון של בקשה שמדור זה יו-סיף לשמור על עילום שמו של מחבר קונצ'רטו לנער צורם ותיזמורת.

בעוד ששני ספרי הפרוזה של אותו ריקי קלר הינם בעלי עוצמה תיאורית של מועקות הדור הצעיר בישראל, הרי שספ-רו שטים פשוטים הינו ניסיון שירי להתי-מודד עם נושאי ההתבגרות בארץ. ניסיון שמידותיו האקדמיות של ריקי קלר פגמו בו במקום שיועיל. על משמעות הכותרת שטים פשוטים כותב קלר: "הם פשוטים גם / כמו עור העושה עצמות / כליות / ולב / ומוח / בלעדי הכול פנוע ופניע / כמו פג / כמו יין / וכאב / והאבה / שהם כולם / איכשהו / לכולמשהו / ובעיקר ללישהו / שמישהו / פשוטי-משהו / ופנים / אה / כן / פנימשהו". הקובץ שטים פשוטים עושה מאמץ להביא את מלל השפה המדוברת אל קודשי השירה העברית. ניתן ללמוד על כך מכת-הרות כמו: זכיתי בעור מן החפצר, אחת גועי, לבוא ולא לגמור, שירישידיעגב למיטה חטופה, חלמתי שאני סגורה ובריי-גיט ודאקלין בעפולה. המרכיב המסקרן שבקובץ זה מצוי באיפול שהמחבר הטיל על עצמו.

קלר לוטוס בקר - הקריאה-של-מעלה בהגות המאה השמונה-עשרה; עברית: אה-רון אמיר; הוצאת ספרית פועלים; 124 עמודים (כריכה קשה). כולם במוצאת גת, ת.ד. 39489 תל-אביב.

עדות

ברלין

מורים באורז אמר פעם על סיר ישעיהו ברלין ש,אף על פי שכאדוננו וכסוקראטס הוא אינו מפרסם הרבה, הוא חושב ואומר הרבה ויש לו השפעה על זמננו. אשתדק העונק לישעיהו ברלין פרס ירושלים, ובעברית ראה אור ספרו הקיפוד והשועל * שהוא מסה על השקפת טולסטוי על ההיסטוריה. במסה זו בוחן ברלין את האפילוג של מילחמה ושלום, שבו מסכם טולסטוי בנוסח מסאיי את פני-לוסופיית ההיסטוריה שלו. על ארבעה עמודים אלה אמר בזמנו מבקר רוסי נודע: "גרם לנו מזלנו, שהמחבר אמץ טוב יותר מאשר הוגה-ידיעתי".

מול עמדה זו בשבחי אותם ארבעה עמודים, ניצב ישעיהו ברלין במסתו. בת-קופה שמאו מילחמת העולם השנייה הפי-כה המסה הקיפוד והשועל לקריאת-הובה בעולם המערבי. במהלכה מתמודד ברלין בדרכו עם אותה שורה של המשורר היווני ארכילוכוס: "רברים הרבה יודע השיר-על, אך הקיפוד יודע דבר גדול אחר". ושרת שיר זו הופכת לכלי בידי ברלין שבעזרתו הוא מחלק את העולם כולו, ב-נוסח: שיקספיר הוא שועל ודאנטה קיי-פוד.

ברלין מבחיר במסתו, כי טולסטוי היה חצוי וקרוע בין כישרונותיו לברוא עולם - כסופר, לבין הבנת העולם - כחכם, והוא העדיף להיות קיפוד-הכם על שועל-סופר. ספרו של ברלין טהור מסייגים ובעל מש-מעויות ישירות לכל תרבות ולכל העוס-קים בתרבות, כולל ישעיהו ברלין עצמו.

דייב טולסטוי

על שועלים ועל קיפודים

הספר כולו נועד להבהיר לקוראים ש-ישעיהו ברלין הוא קיפוד-הכם. מאחר שאי-נו סופר, הקיפוד והשועל הוא התני"ך של המבקרים. המחשבים להוכיח עליונותם על הסופרים והיוצרים.

בהתאם להשקפתם של ברלין וחסידיו המקומיים, הרי שתורתו פשוטה שבפשו-רות. משהו בנוסח: "יורם ברזנובסקקי הוא קיפוד-הכם, ואילו פינחס שדה הוא שועל-סופר. סביר להניח שקוראי ספר חכם זה מודעים לעובדה, כי החלוקה הזו אי-נה מדוייקת, והקיפודים-החכמים נועדו אך ורק לשמש גלגלים. שרתים ומסייעים לשיר-עלים-הסופרים.

* ישעיהו ברלין - הקיפוד והשועל; עברית: יעקב שרת; הוצאת רשפים; 96 עמודים (כריכה רכה).

מיתוס

אופנת אורפז

אופנת אורפז הוא שמה של אחת מתע-שיות בגדי הג'ינס לילדים, ושמה של מגי-פה עכשווית בספרות הישראלית. כוונתי לאיבוד הפרופורציות המחלט שנוצר בעת האחרונה בהערכתו של יצחק אורפז ומקומו של סופר זה במיכלול היצירה המתהווה בישראל.

שני ספרים של אורפז, האחד ישן והשני טרם פורסם, עשב פרא * ורחוב הטומז'אני נה * * * מעידים כאלף עדים שעיסה מי-לולית זו, אופנה ספרותית זו, מצוייה בין מבקרים אך אינה מוצאת נתיבות לליבם ולכיסם של הקוראים.

יצחק אורפז הוא סופר בינוני שכל ספי-רות משופעת רברים שכמותו. לקבוצת מכ-תירי הכתרים שבספרות העברית של סוף שנות ה-70' בא כמתנה משמיים, בשל הי-אידיש המתנגנת שבין שורות העברית שלו * * * * מרוממים אותו מעם ומעבירים אותו על דעתו ועל מעמדו הריאלי בספי-פורת העברית.

באחד משיריו כותב ג'ון אפרייק על "כאשר פגש מיסטר רולס במיסטר רוסי, ודומה שנה מה שקרה, כאשר ד"ר מנחם

יצחק אורפז עיסה מילולית

פרי, עורכו של השנתון סימן קריאה, פגש ביצחק אורפז. הדיר לספרות חיפש סופר עברי שהוא סופר-אידייה-הכותב-בעברית, והוא מצא אותו בדמותו של אורפז. אורי-פו קיבל את המסר והעביר מייד את כתי-בתו הסבה מיקצועית, לכיוון הגילופים, הי-נור, השביסים וכל השאר, כשלנגד עי-ניו מפוזים להם שדים באידיש, שדים ש-הביאו את יצחק בשוויים-זינגר עד להיכל האקדמיה השוודית, שהעניקה לו את פרס נובל. אלא שהמרחק בין אורפז לבשווייסי-זינגר הוא כמרחק השמש מן הי-רה.

רחוב הטומז'אנה הוא בליל סיפורי נוטל כל אמינות יצירתית או ערך ספרותי. דיר מה כי עצם כתיבתו מבטאת נסיגה מש-מעונית של סופר ישראלי, שכמו חזל להאמין בכוחה היצירתי של הישראליות, שבחיקה הוליד, בעבר הרחוק, ספר אמין מעל לבינוני בשם עור בעד עור. אלא שבעייתו המרכזית של אורפז היא אי-נכונותם של חבריו, ידידיו ומו"ליו לומר לו את האמת, והיא שרוב הטומז'אנה הוא ספר משעמם, מעין אהרון אפל-פלז במהדרה דלילה, מעין חשיש של סיפורת האידיש שנכתבה ואיננה עוד, קשה להאמין שבישראל של סוף שנות ה-70' כותב מישהו בלשון עברית שכזאת, לשון

* יצחק אורפז - עשב פרא; סיפורים; וצאת הקיבוץ המאוחד + קרו תל-אביב לספרות ולאמנות; עמ' 113 (כריכה רכה). ** יצחק אורפז - רחוב הטומז'אנה; הוצאת הקיבוץ-המאוחד; 129 עמודים (כרי-כה רכה).

** אורפז הוא בעל רקע מירוז'אי רופי, שאותו ניסה לחשוף בסיפרו רחוב הטומז'אנה.

בחטף

הטפילון

בפקין נערכה באחרונה תערוכה חסרת-תקדים של ציורים, פרי מיכחולם של ציירי-מחתרת. בתערוכה תמונות עירום רבות, שעוררו תמיהה וסקרנות רבה בסין הפרוירטאנית. המשורר דויד אבידן פותח בימים אלה תערוכה תחת הסיסמה "האינפלציה זוהרת - אבל גם אנחנו". באחד מהסברי מניעיו להכנת התערוכה כותב המשורר: "באתי לעולם עם מער-כתדחפים קדם-ילדותית לעשות כל דבר ולהתערב בכל עניין". דוגמה לגישה הצנווראלית הרוותח באחרונה בין כותלי

אהרון מגד

שמרטף הלשון העברית

מישרד החינוך והתרבות נתנה מנכ"לית המועצה-לתרבות-ולאמנות לאה פורת, שהורידה מעל לקרשי הבמה את ההצגה שהיא עצמה סיבדה - רבין אלימות מאת הלל מיטלפונקט. הסיבה: סירובו של צוות שחקני הפרוייקט לקצץ שני קטעים העוסקים בניצול חיילים ותלמי-דים, ובזנות שנחשפה כביכול בבית-ספר בחיפה * * * בקטלוג המכירות החדשי של יצירות אמנות, המתפרסם דרך קבע בירחון עולם האמנות, מתפרסמים מחירי ציורים של יוסף ברנגר, שהגיעו עד 35 אלף לירות, ומחירו של ציור קינטי באק-רילק של יעקב ונסקר: 25 אלף ל"י * * * היום איזק, מתרגם ומזכיר מערכת דבר, הידש במדורו מלים מלים את הוויכוח הציבורי על מילת האקדמיה שמרטף, לבייבי-סיטר. בתגובה שלה לו המחבר אהרון מגד מכתב, שבו טען כי המילה שמרטף מזכירה לו את המילה סמארקאטש. הוא מציע, לכן, לשנות את שמרטף לטפילית. הגיב על הצעה זו משורר ירושלמי בעל-שם: "הבלשן אהרון מגד, שהוא טפילון מטבעו, זקוק לטפילית שתגד עליו מפני תפלותו" * * * לכסיקון מונחים ספרותיים מאת עזריאל אוכמני מגדיר את הערך אפורים כ...סג ספרותי בפרוזה; אימרה חריפה ושנונה האוצרת בתוכה נסיון חיים, השקפה על האדם, תפי-סת-חיים וכיו"ב. האפורים קרוב בתבנית למיכתח, אלא שלא כמותו אינו מבטא נסיון חיים חברתי, אלא כולו טבוע בחור תם האינדיבידואליות של אומר... ומכאן לקטע שראה אור בריבעון העתידי, שאותו מפרסמת בעברית ממשלת מערב-גרמניה: "500 מיכתמים כלולים בקובץ-אפוריזמים צנוע, שהוציא לא-מכבר הישראלי אלעזר בניויעץ (בית ההוצאה של האגור, מינ-כן). אוסף חמישי מסוגו שכינס סופר זה... כמה מרתק לגלות, שישנם סופי-רים ישראליים ששמן הולך לפניהם בגרי-מניה בטרם שהגיע לישראל * * *

שכושר העמידות שלה אפסי. טובתו של אורפז הובעת ממנו לנטוש, כל עוד נפשו בו, את רוח השטות האי-דישיסטית הזו, ולהעדיף תחתה רומנים בעלי רקע חברתי, נוסח עור בעד עור. לדעת כותב שורות אלה, עוד בעד עור עודנו גולת הכותרת של כתיבתו האמרי-תית של אורפז.

יצחק אורפז אינו הסופר הבינוני היחידי שעצת מבקרים ודוקטורים-לספרות הפכה אותו לסופר גדוע. אלא שאורפז הינו רק בראשית ההתרדרות שלו, ובכוחו עדיין להיחלץ ממסלול הדעיכה הזו. על כל פנים, בטרם ישחר לנושא הבא של כתיבתו, מוטב שיצא מעט מביטו ויטה און ללשון שבה משוחחים ברחוב, ויבחן את אמינות כתיבתו באמצעות לשון זו.